

— מכללא.

וקשיא ליה כמו שהקשינו "דילמא שאני התם הואיל ואינסיב אינסיב".

ומשני ותירץ רב ספרא הכי, כפי שדחתה הגמרא את הדמיון לבוגרת ומוכת עץ.

ומביאה הגמרא מעשה שאירע עם ההוא כהנא, ככהן אחד, דאנסיב שנשא גיורת שנתגיירה כשהיא פחותה מבת שלש שנים ויום אחד.

אמר ליה רב נחמן בר יצחק: מאי האי? [מה זה?!], וכי מי התיר לך אותה!

אמר ליה, ענה הכהן לרב נחמן בר יצחק: למדתי שהיא מותרת מהא דאמר רבי יעקב בר אידי אמר רבי יהושע בן לוי: הלכה כרבי שמעון בן יוחאי.

אמר ליה רב נחמן בר יצחק לאותו כהן: זיל אפקה [לך והוציאה בגט].

ואי לא תוציאנה — מפיקנא לך רבי יעקב בר אידי מאונך! אוציא לך את רבי יעקב בר אידי מ"אונך".

דהיינו, אטיל עליך חרם!

ומביאה עתה הגמרא ברייתא ובה הלכה נוספת של רבי שמעון בו יוחאי.

תניא: וכן (14) היה רבי שמעון בן יוחאי אומר:

קברי עובדי כוכבים אינן מטמאין באוהל א-א [את המאהיל עליהם], (1) כיון שהם אינם נכללים בכלל מה שאמרה תורה "אדם כי ימות באוהל, כל הבא אל האוהל וכל אשר באוהל יטמא שבעת ימים".

כיון שנאמר: "ואתן [בפתח וצירי, כמו "ואתם"] צאני, צאן מרעיתי — אדם אתם!"

מלמד הכתוב כי רק אתם, ישראל, קרויים "אדם", ואין העובדי כוכבים קרויים "אדם". (2)

מיתבי מן הפסוק האמור במלחמת מדין, בשבי ששבו מהם בני ישראל:

"והבקר ששה ושלשים אלף. וחמורים שלשים אלף וחמש מאות. ונפש אדם ששה עשר אלף". הרי שאף הגויים קרויים "אדם"!

ומשינין: שם הם קרויים אדם, משום בהמה. שהיות ובאותו ענין נזכרו גם הבהמות

2. הקשו התוספות: הרי במסכת עבודה זרה ג א וסנהדרין נט א איתא: רבי מאיר אומר: מנין שאפילו עובד כוכבים ועוסק בתורה שהוא ככהן גדול, שנאמר "אשר יעשה אותם האדם וחי בהם". "כהנים לויים וישראלים" לא נאמר, אלא "האדם", הא למדת, שאפילו עובד כוכבים ועוסק בתורה הרי הוא ככהן גדול?! והביאו דברי רש"י בסנהדרין, שרבי מאיר חלוק על רבי

"זונה" הוא, וראה ברשב"א שפירש פירוש אחר בגמרא לפי שיטתו שאין איסור הגיורת משום זונה.

14. בביאור לשון "וכן" ראה מה שנכתב בהערות בסוף הסוגיא.

1. לפי סברת הגמרא עכשיו, לאו דוקא באוהל, אלא הוא הדין במגע ובמשא.

שלקחו מן השבי, הרי לגבי הבהמות נקראים הגויים "אדם", אבל אדם סתם לא נקראו.

תו מקשינן: והרי כתיב לגבי העיר נינוה, שהיתה עיר של גויים, "אשר יש בה הרבה משתים עשרה ריבוא אדם אשר לא ידע בין ימינו לשמאלו, ובהמה רבה".

ומשנינן: נקראו שם אדם משום בהמה. שהרי נאמר שם "ובהמה רבה".

ועתה מקשינן על עיקר מימרתו של רבי שמעון בן יוחי, שאין הגויים מטמאים:

והרי כתיב לאחר מלחמת מדין "ואתם חנו מחוץ למחנה שבעת ימים, כל הורג נפש וכל נוגע בחלל — תתחטאו [במי חטאת] כיום השלישי וביום השביעי". הרי שנטמאו טומאת שבעה על שנגעו בחללי המדינים!

ומשנינן: לא נזקקו הלוחמים לטומאת שבעה מפני המדינים, אלא משום החשש דלמא איקטיל חד מישראל [שמא נהרג אחד מישראל], ונטמאו ממנו.

ורבנן, החולקים, והסוברים שאף הגויים מטמאים, טעמם הוא, כי ממלחמת מדין יש להוכיח שאף הגויים מטמאים, הואיל ולדעת

חכמים אי אפשר לפרש שנטמאו מישראל, כיון שכתוב שם שלא נהרג אף אחד מישראל במלחמה:

"ויקרבו אל משה הפקודים אשר לאלפי הצבא. ויאמרו אל משה: עבדיך נשאו את ראש אנשי המלחמה אשר בידנו ולא נפקד ממונו [נחסר מאתנו] איש".⁽³⁾

ורבי שמעון בן יוחי מפרש פסוק זה אחרת: לא נפקד ממונו איש, לעבירה.

רבינא אמר ליישב הקושיא מן הפסוק "כל הורג נפש וכל נוגע בחלל תתחטאו":

נהי על אף דמעטינהו קרא מאטמווי בטומאת אהל, דכתיב בעיקר טומאת אוהל "אדם כי ימות באוהל" —

מטומאת מוגע ומשא, שלא נאמר בעיקר דין טומאתם לשון "אדם"⁽⁴⁾ — מי מעטינהו קרא?! ולפיכך נטמאו "כל הורג נפש וכל נוגע בחלל" בטומאת שבעה.

מתניתין:

כהן הדיוט שאירס את האלמנה, ונתמנה

3. הקשה בערוך לנר: משמע מן הסוגיא שחכמים הוצרכו לראיה ממלחמת מדין להוכיח כשיטתם [וכפי שנתבאר בפנים]; והשתא תיקשי: לפי דעת רבינא בהמשך הסוגיא, שלא טיהר רבי שמעון אלא באוהל, אבל במגע ומשא אף הוא מטמא, מנין הוכיחו רבנן דלא כרבי שמעון בן יוחי, שהרי ממלחמת מדין אין להוכיח כיון שלא נזכר שם אלא טומאת מגע ומשא?! ולא יישב.

4. שנאמר "ועל הנוגע בעצם או בחלל או במת

שמעון בן יוחאי הסובר שאין גוי קרוי אדם. ורבינו תם תירץ שיש חילוק בין "אדם" ל"האדם" [וראה עוד בתוספות ישוב אחר בשם ה"ר משולם].

ורבינו עקיבא איגר בגליונו ציין לירמיהו [לב כ]: אשר שמת אותות ומופתים בארץ מצרים עד היום הזה ובישראל ובאדם; כלומר: לפי רבינו תם מיושב מקרא זה, כיון שהבי"ת מנוקדת בקמץ, הרי זה כמי שאמר: "ובהאדם".

גמרא:

תנו רבנן: מניין שאם אירס כהן הדיוט את האלמנה, ונתמנה להיות כהן גדול, שיכנסו?

תלמוד לומר: כי אם בתולה בעמיו יקח "אשה". ולא היה לו לומר אלא "בתולה בעמיו יקח", ולמה הוסיף הכתוב ואמר "אשה"? ללמד שאם אירס את האלמנה ונתמנה להיות כהן גדול — יכנסו. (5)

ומקשינן: אי הכי, שומרת יבם שנפלה לפני כהן הדיוט ונעשה כהן גדול, נמי נרבה אותה מהפסוק הזה, שייבמנה!

ומשינינן: יקח "אשה" כתיב, ולא "יבמה".

להיות כהן גדול בין שעת אירוסין לשעת נשואין — הרי זה יכנס אותה לאשה, על אף שהאלמנה אסורה לכהן גדול, ומתבאר הטעם בגמרא.

ומעשה ביהושע בן גמלא הכהן, שקידש את מרתא בת ביתוס שהיתה אלמנה, ומינהו המלך להיות כהן גדול קודם שנשאה, וכנסה.

אבל שומרת יבם שנפלה לפני כהן הדיוט, ונתמנה להיות כהן גדול קודם שכנסה, אף על פי שכבר עשה בה מאמר קודם שנתמנה — הרי זה לא יכנס! לפי שאין המאמר כלום מן התורה [מאירי].

את המקור ממלחמת מדין, כדי לבאר לשון "וכן" אמר רבי שמעון בן יוחאי, והיינו, כשם שדין גיורת פחותה מבת שלש שנים שהיא מותרת לכהונה נלמד דינה ממלחמת מדין, כך דין זה נלמד ממלחמת מדין.

ועוד כתב שם לבאר לשון "וכן", על פי מה שכתב במשנה למלך פרק ג מהלכות אבל [בביאור שיטת היראים], שאין הכהן מוזהר על טומאת גוי כלל ואפילו על מגע ומשא, כי הואיל וטומאה זו אין לה טומאת אוהל, אף טומאת מגע אין לה לגבי כהן, ולא אמרו שהוא מטמא במגע ובמשא אלא לענין טומאת מקדש וקדשיו, וכמו שמצינו הרבה טומאות שאין הכהן מוזהר עליהם.

והיינו דאמר "וכן", כי אף דין זה שאין הגוי מטמא באוהל נלמד ממלחמת מדין, שהרגו פנחס הכהן לבלעם בן בעור, ולא חשש לאיסור כהונה, מפני שאין הכהן מוזהר עליה הואיל ואין הגוי מטמא באוהל.

5. והמאירי פירש: כך דרשו חכמים, "יקח אשה" — אפילו היה בה אישות לאחר, ואי זה,

או בקבר". רש"י. והמאירי ביאר: שהרי במגע נאמר "כל הנוגע בחלל", כל הנוגע, אי זה שיהיה, בין ישראל ובין גוי, נטמא במגע בחלל מת או בקבר.

ואם תאמר, והא כתיב "וכל אשר יגע על פני השדה בחלל חרב או במת או בעצם אדם או בקבר", הרי שגם בטומאת מגע אמר הכתוב "אדם"?!
תירצו התוספות: במסכת נזיר נדרש פסוק זה לענין טומאת אהל ולא לענין טומאת מגע.

והריטב"א כתב שבתורת כהנים נדרש פסוק זה לענין טומאת אבר מן החי.

ואם תאמר, והא כתיב עוד: הנוגע במת לכל נפש "אדם" וטמא שבעת ימים? יש לומר, דהוא קרא איצטריך לאפוקי נפש בהמה. שהיות דכתיב "נפש", להביא את דמו [חולין עב א], כתב "אדם" להוציא בהמה, ראשונים.

כתב הרמב"ם [טומאת מת א ג]: ואין הגוי מטמא באהל, ודבר זה קבלה הוא, והרי הוא אומר במלחמת מדין "כל נוגע בחלל", ולא הזכיר שם אוהל.

וכתב בקרן אורה לבאר: לכן הזכיר הרמב"ם

ליה ליהושע בכהני רברבי] שלש קבין של דינרים הכניסה אשתו של יהושע בן גמלא לינאי המלך, כדי שימנה את בעלה לכהן גדול].

מתניתין:

כהן גדול שמת אחיו, הרי הוא חולץ לאלמנת אחיו, ולא מיבם את אלמנתו, לפי שהוא אסור באלמנה.⁽⁹⁾

גמרא:

קא פסיק ותני במשנתנו [שנה התנא באופן מוחלט] שאין כהן גדול מיבם את אשת אחיו לעולם, ומשמע: לא שנא כשמת אחיו מן האירוסין, קודם שנשא את אשתו ובעלה, שאינה אלא אלמנה ולא בעולה, ולא שנא

שנינו במשנה: מעשה ביהושע בן גמלא שקידש את מרתא בת בייתוס, "ומינהו" המלך להיות כהן גדול:

ומדייקת הגמרא את לשון המשנה:

"מינהו" — אין! כלומר: המלך אכן מינהו, אבל אבל הסנהדרין ואחיו הכהנים לא מינהו⁽⁶⁾ —

אבל "נתמנה", שמשמע שהיה ראוי למינוי הזה — לא שנינו.

אמר רב יוסף: קטיר קחזינא הבא! [קשר של רשעים אני רואה כאן], שלא היה ראוי להיות כהן גדול, אלא שנתן כסף כשוחד, ומינהו.⁽⁷⁾

דאמר רב אסי: תרקבא⁽⁸⁾ דינרי עיילה ליה מרתא בת בייתוס לינאי מלכא, עד דמוקי

זה כהן גדול שאירס את האלמנה כשהוא הדיוט. 6. רש"י. ובתוספות יומא יב ב כתבו גבי מינוי כהן גדול: ומסתברא שהדבר תלוי במלך ובאחיו הכהנים, כדאמר בפרק הבא על יבמתו דינאי מלכא אוקמיה ליהושע בן גמלי בכהני רברבי;

וראה בתוספתא סנהדרין פרק ג, שמינוי לכהונה גדולה צריך בית דין של שבעים ואחד, וכן כתב הרמב"ם בהלכות כלי המקדש ד טו.

וראה בתוספות יומא יב ב כתבו גבי מינוי כהן גדול: ומסתברא שהדבר תלוי במלך ובאחיו הכהנים, כדאמר בפרק הבא על יבמתו דינאי מלכא אוקמיה ליהושע בן גמלי בכהני רברבי;

7. כתבו בתוספות ישנים: אין זה יהושע בן גמלא שהוזכר בבבא בתרא כא א שהתקין כמה תקנות, שאותו צדיק היה, אלא אחר הוא זה. אבל התוספות בבא בתרא כא א ד"ה זכור אותו האיש לטוב ויהושע בן גמלא שמו, כתבו שהוא זה המזכר כאן וצדיק גמור היה, והא דקאמר: קטיר קא חזינא הכא, לפי שהיו אחרים חשובים ממנו; וכן מבואר ברש"י שם שאיש

אחד הוא, וכמו שכתב שם על אותו יהושע בן גמלא: אחד מן הכהנים גדולים שעמדו בבית שני כדאמר ביבמות.

והריטב"א כתב כאן: אי נמי, דלבתר הכי חסיד היה.

8. חצי סאה, שהיא שלשה קבים. ונקראו "תרקבא" על שם — תרי קבין וקב, רש"י יומא.

9. כתבו התוספות: אף על גב שדבר זה מבואר כבר במשנה הקודמת ששנינו: "שומרת יבם שנפלה לפני כהן הדיוט ונתמנה להיות כהן גדול אע"פ שעשה בה מאמר הרי זה לא יכנוס", וכל שכן כשנפלה לפניו כשהוא כהן גדול [תוהרא"ש], "חולץ" אתא לאשמועינן, דסלקא דעתין משום בזיון דכהן גדול שרוקקת לפניו לא תחלוץ.

מת אחיו מן הנשואין, לאחר שנשאה ובעלה שהיא אלמנה ובעולה.

ותיקשי: בשלמא אלמנה מן הנשואין, שפיר אין הכהן הגדול מיבם את אשת אחיו, כי איסור אלמנה לכהן גדול, איסור עשה [והוא אשה בבתוליה יקח"] ולא של לא תעשה [אלמנה לא יקח] הוא, אם יבוא עליה.

ואסור לו לייבמה, היות ואין עשה של יבום דוחה את לא תעשה ועשה.

אלא אלמנתו של אחיו מן האירוסין, למה אין חייב הכהן הגדול לייבמה?

מדוע לא יבוא עשה של יבום, וידחה את לא תעשה של "אלמנה לא יקח"?

ומשנינן: גזירה גזרו חכמים לאסור אפילו את הביאה הראשונה באלמנה שבה מתקיים העשה, ויש בכוחו לדחות את הלאו, אטו בגלל הביאה השניה בה, שהיא אסורה כיון שאין בה קיום מצות עשה, לפי שאין מצוה

אלא בביאה הראשונה. (10)

מתניתין:

כהן הדיוט [והוא הדין כל אדם מישראל, כמבואר בגמרא] לא ישא את האיילונית שאינה ראויה לילד, משום ביטול מצות פריה ורביה.

אלא אם כן יש לו אשה אחרת לפרות ולרבות ממנה, ובנים, או שיש לו כבר בנים, וקיים מצות פריה ורביה. (11)

רבי יהודה אומר: אף על פי שיש לו לכהן הדיוט אשה ובנים, (12) הרי זה הכהן לא ישא את האיילונית, כיון שהיא "זונה" האמורה בתורה לגבי איסורי כהונה, "אשה זונה וחללה לא יקחו".

וחכמים אומרים: אין "זונה" — אלא גיורת ומשוחררת. (13)

ושנבעלה בעילת זנות, כגון ישראלית הנבעלת לפסול לה. (14)

12. לשון הגמרא בהבאת המשנה: אף על פי שיש לו אשה ויש לו בנים.

13. לפי דעת הרמב"ם ועוד ראשונים שהגירות היא זונה אף שלא נבעלה, [ראה מה שנתבאר בהערות לעיל ס ב], מתבאר היטב לשון המשנה: "אין זונה אלא גיורת ומשוחררת", שהיא זונה אף שלא נבעלה בעילת זנות, ועוד יש לך זונה אחרת "שנבעלה בעילת זנות".

ואולם רש"י כתב: דביאת עכו"ם ועבד פסלה; ובמנחת חינוך מצוה רסו הוכיח מדבריו, כי לשיטתו אין גיורת שלא נבעלה בכלל זונה, שהרי לא הכליל רש"י אלא גיורת שנבעלה בכלל זונה, ולא את זו שלא נבעלה.

14. רש"י. ולשון רש"י בגמרא בעמוד ב ד"ה ושנבעלה בעילת זנות, לפסול לה כגון אחד מכל

10. וכן גזרו חכמים בכל חייבי לאוין שאינן מתייבמות מטעם זה.

ב. כתבו התוספות לעיל כ ב ד"ה אטו: לאו דוקא נקט ביאה שניה, דהא אפילו גמר ביאה אסור, דיבמה נקנית בהעראה. ואע"ג דלעיל לא מצרכינן קרא אלא ל"אירס" ואחר כך נתמנה להיות כהן גדול, אבל נשאה קודם שנתמנה משמע דלא צריך קרא שיכול לקיימה משום דנשאה בהיתר, התם נמי משום דבהיתר, בלא שום דחיית איסור נשאה. אבל הכא ביאה ראשונה לא שריא אלא משום דאתי עשה ודחי לא תעשה, ולכן, ביאה דמצוה דחיא, ביאה דלאו מצוה — לא דחיא.

11. תוספות יום טוב בשם הרמב"ם. ומרש"י נראה שאינו גורס "אשה" כלל, מסורת הש"ס.

גמרא:

רבי יהודה אומר: אף על פי שיש לו אשה

שנינו במשנה: "כהן הדיוט" לא ישא איילונית:

ויש לו בנים לא ישא איילונית, לפי שהיא א-ב "זונה" האמורה בתורה.

אמר הקשה ליה ריש גלותא לרב הונא על משנתנו:

והסיפא אינה מדברת אלא רק בכהנים, דא"זונה" — כהנים בלבד הוא דמפקדי, שנצטוו להיות אסורים בה. ואילו כל ישראל — לא מפקדי, לא הצטוו להאסר בזונה.

מאי טעמא לא ישא כהן הדיוט את האיילונית? ודאי, משום פריה ורבייה, שאין הוא מקיימה כשנושא איילונית שאינה בת בנים.

ומשום הכי, קתני גם בתחלת המשנה כהן.

ואם כן, תיקשי: למה שנינו דין זה בכהן הדיוט? האם אמצות פריה ורבייה רק כהנים הוא דמפקדי (כהנים בלבד הם שנצטוו בה), ואילו כל ישראל לא מפקדי בה?

אמר רב הונא: מאי טעמא דרבי יהודה הסובר שאיילונית זונה היא?

דכתיב "אכלו ולא ישבעו, הזנו ולא יפרצו".

אמר ליה רב הונא לריש גלותא: אכן, אף כל ישראל אסורים לישא את האיילונית כשלא קיימו עדיין פריה ורבייה. אלא שהתנא נקט בלשונו "כהן הדיוט" משום דקא בעי התנא של המשנה למיתנא סיפא:

ודריש לה מלשון "ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה" [מהר"ב רנשבורג].

ומכאן למדו שכל ביאה שאין בה פריצה,

העריות, וכגון בת ישראל לנתין וממזר; וכן הוא ברש"י על התורה [ויקרא כא ז], אשה זונה: שנבעלה בעילת ישראל האסור לה כגון חייבי כריתות או נתין או ממזר.

לכהן כפי שהגמרא דורשת לקמן, הרי זה גילוי מילתא שהיא בכלל זונה דקרא, ראה בדברי הרב המגיה ז"ל על הריטב"א הנדמ"ח עמוד תשכה ציון 281 שהביא דבריהם.

וכתבו התוספות על דברי רש"י כאן: ואי אפשר לומר כן, דמחייבי לאוין דתפסי בה קדושין לא הוי זונה אלא מחייבי כריתות כדפירשתי בהחולץ [לעיל מט א].

והביא שם מדברי האחרונים נפקא מינה בזה, במי שאינו זר אצלה מעיקרא כגון מחזיר גרושתו, שהיא אינה בכלל "לאיש זר" ואף בכלל זונה אינה; ובפשוטו יש עוד נפקא מינה, לפי מה שכתב רש"י בתחילת הפרק דאין בכלל "איש זר" אלא כשהוא זר, אבל כשהיא זרה אינו בכלל, ואם כן אף אינה זונה; [ובזה מתבאר למה כל חללה מפסולי כהונה אינה זונה לדעת רש"י, והיינו משום שאין הוא הזר אלא היא; ויתכן עוד, שרש"י סובר כהרמב"ם שאין זונה אלא כשהאיסור שוה בכל].

ובדעת רש"י נחלקו רבותינו האחרונים: אם דין זה שהיא בכלל זונה הוא מסברא בכלל זונה דקרא, או שמא אף לדעת רש"י עיקר זונה אינו אלא הנבעלת למי שאין קידושין תופסין שהיא בעילת זנות בעצמותה, אלא מתוך שאמר הכתוב: "ובת כהן כי תהיה לאיש זר היא בתרומת הקדשים לא תאכל", ואף אסורה היא